

TÜRKİYE’NİN İRAK POLİTİKASI IŞIĞINDA KUZEY İRAK AÇILIMI

Turkey’s Opening to Northern Iraq in the Light of its Iraq Policy

Ali SEMİN*

Özet:

Irak, siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerin yanı sıra tarihi bağların varlığı nedeniyle öteden beri Türkiye için önemli bir sınır komşu olmuştur. Türkiye ise genelde Irak, özelde Kuzey Irak Kürt yönetimi için önemli bir sınır komşusunun ötesinde, bölgede yaşayan Türkmenlerin durumu, Kuzey Irak’ın dünyaya açılan kapısıdır. Ancak başta PKK terör örgütü sorunu olmak üzere, Kerkük’ün statüsü ve Kuzey Irak’la ilişkilerin güvenlik odaklı ilerlemesine neden olmuştur. Özellikle 2003 Irak işgalinin ardından Türkiye ve Kuzey Irak Kürt Yönetimi ilişkileri kopma noktasına geldiye de, zamanla düzelmeye doğru bir seyir izlemiştir. İlişkilerin düzelmesinde 2009 yılında Türkiye’nin uygulamaya koyduğu “Kürt Açılımı” önemli bir paya sahip olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye ve Kuzey Irak Kürt yönetimi ilişkilerindeki gelişmelerden yola çıkılarak, iki taraf arasındaki sorunlara karşı sergilenen karşılıklı tutumlar ve atılan somut adımlar ve Kuzey Irak ile ilgili politikalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Kuzey Irak Kürtleri, Türkmenler, Kerkük ve ABD*

Abstract:

Iraq has been Turkey’s important neighbor because of the political, economic, commercial, and historical ties between two countries. However, Turkey has been more than a neighbor country for both Iraq and the Kurdish administration in northern Iraq. It stands as the Northern Iraq’s door opening to the world. Despite these wide-ranging ties, the relations between Turkey and the Northern Iraq have much focused on security mainly because of the terrorist organization PKK problem, status of Kirkuk and Turkmen’s conditions in the region. Even though the relations between Turkey and the Kurdish administration in northern Iraq have been on the verge of a rupture especially after the Iraqi invasion in 2003, in time they have tended to improve. Within this scope, “Kurdish Opening” implemented by Turkey in 2009 has played a significant role in the improvement of the relations. Concentrating on the relations between Turkey and the Kurdish administration in northern Iraq, this paper tries to deal with the attitudes of the two sides towards their common problems and concrete steps taken and the policies on the Northern Iraq.

Keywords: *Turkey, Northern Iraqi Kurds, Turkmens, Kirkuk and the US*

* Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Ortadoğu Araştırmaları Uzmanı.

GİRİŞ

Türkiye, Kuzey Irak politikası çerçevesinde yaşadığı sorunlara rağmen, bölge açısından büyük önem taşıyan bir ülkedir. Tarih boyunca hem kendisinin hem de bölgenin huzuru için bir barış ve istikrar ülkesi olmaya çalışmıştır. Ancak Türkiye tüm bu çabalarına karşın, jeostratejik konumundan dolayı çevresinde yaşanan sorun ve çatışmalardan olumsuz yönde etkilenmektedir. Türkiye'nin güvenlik algısı doğrultusunda, genelde Irak, özelde ise Kuzey Irak bölgesi birçok bakımdan önem taşımaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Irak, Türkiye için deyim yerindeyse çözülemeyen bir sorun haline gelmiştir.

Birinci Körfez Savaşı, Irak'ta ve Ortadoğu Bölgesi'nde birçok dengenin değişmesine neden olmuştur. Bu savaşla birlikte 1991 yılında Irak'ın güneyinde Şiiler ve kuzeyinde ise Kürtler ayaklanmıştır. Kuveyt'in işgali ise Irak tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu savaşla birlikte Irak'taki ve bölgedeki dengelerin yavaş yavaş değişmeye başlaması Irak'ın bugünkü içinde bulunduğu durumu hazırlamıştır. Bir taraftan Saddam yönetiminden koparılan Kuzey Irak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla “güvenli bölge” ilan edilirken, diğer taraftan da Irak'a uygulanan “ambargo” ülkeyi önemli ölçüde etkilemiştir. Irak'la ilgili ortaya atılan “bölünme senaryoları”, hem Irak halkına, hem de bölge ülkelerine yönelik bir psikolojik savaş yürütüldüğü izlenimi vermiştir. Türkiye'nin arka bahçesi olarak nitelenen Irak'ta meydana gelen bu gelişmelerin, başta Türkiye olmak üzere, tüm bölge ülkelerini etkilemesi kaçınılmaz olmuştur.

Kuzey Irak'taki Kürtlerin bağımsızlık veya yarı bağımsızlık isteklerine Irak'ta ortaya çıkan konjonktürün uygun bir zemin hazırladığı söylenebilir. Bu nedenle 1990 yılı sonrası Kuzey Irak'ta yaşanan gelişmelere bakıldığında, Mayıs 1992'de ilk Kürt parlamento seçimleri yapıldığı görülecektir. İktidar mücadelesi ve Habur sınır kapısından elde edilen gelirin paylaşımı konusundaki anlaşmazlık seçimlerin akabinde 1994'te Celal Talabani liderliğindeki Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Mesud Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) arasında bir çekişme yaşanmasına yol açmıştır. Bu rekabet neticesinde 1998 Washington

Antlaşması ile Kuzey Irak yönetimi KYB ve KDP arasında paylaşılmış, Erbil ve Duhok Barzani'ye, Süleymaniye ise Talabani'nin yönetimine bırakılmıştır. Başka bir ifadeyle bölgede iki idareli Kürt yönetimi dönemi başlamıştır.

1999 yılına gelindiğinde, Irak topraklarında yuvalanmaya başlayan PKK terör örgütüne karşı savaşması için Türkiye'den, Talabani'nin partisine (KYB) silah ve malzeme yardımı yapılmıştır. 1990'lı yıllarda Türkiye ile Kuzey Irak Kürt Yönetimi ilişkilerinde fazla problem yaşandığı söylenemez, çünkü Kürt liderler, yeni oluşmakta olan Kürt yönetiminin kalkınması için Türkiye'nin fiili yardımına ihtiyaç duymaktaydı. Ankara'nın da, PKK terör örgütünü bertaraf etme hedefinden dolayı Talabani ve Barzani'yi yaptığı yardımlarla ödüllendirdiği söylenebilir. Ancak 20 Mart 2003 tarihinde ABD'nin Irak'ı işgaliyle, Türkiye ve Iraklı Kürtlerin ilişkileri gerilmeye başlamıştır. Başta PKK terör örgütü olmak üzere, Kerkük'ün statüsü ve Kürtlerin Türkmenlere yönelik baskısı, yani Türkiye ile Iraklı Kürtler arasındaki sorunlar, birer birer su yüzüne çıkmaya başlamıştır.

1. 2003 SONRASI TÜRKİYE-KÜRT YÖNETİMİ İLİŞKİLERİ

2003 yılının Mart ayında ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle başlayan süreçte Irak'ta, terör olayları başta olmak üzere pek çok gelişme yaşanmıştır. Kuzey Irak'taki gelişmeler ve Irak'ı üçe bölme senaryoları, hem Iraklıları hem Türkiye'yi hem de diğer bölge ülkelerini derin endişeye sevk etmiştir. Bu bağlamda, ABD'nin Irak'ta desteklediği Kuzey Irak Kürt Yönetimi, tam anlamıyla Irak yönetiminde etkin bir duruma gelmiştir. İşgalin ardından Kürtler, Irak'ta yapılan üç seçim ve anayasa referandumunda büyük kazanımlar elde etmişlerdir. Böylece, Irak'ta yapılan söz konusu seçimleri boykot eden Sünni grupların yerine, güçlü bir Kürt unsuru ortaya çıkmıştır.¹ Kürtler, Irak Anayasasıyla birlikte, bir yandan Irak kaynaklarından %17'lik oranda bir pay elde ederken, diğer yandan da, Irak'ta "Kerkük Sorunu" gibi birçok soruna yol açmışlardır. Kuzey Irak Kürt Yönetimi, Kerkük'ün bir

¹ Ahmet Rifat Seyd, *Man sana karar Al-ihtilal (İşgal Kararını Kim Üretti)* (Bağdat: Dar El-Snobar Yayınları, 2008).

Kürt şehri olduğunu iddia ederek kendi bölgelerine bağlanmasını istemektedir. Başlangıçta Irak'taki durum Kürtlerin lehine seyretmiş, ancak daha sonra bu sürecin işleminin hiç de kolay olmayacağı zamanla anlaşılmuştur. Başta “Kerkük Sorunu” olmak üzere, Diyale bölgesinde Hanekin sorunu² ve petrol yasası sorunu³ Kürtlerle Bağdat Hükümeti arasındaki en önemli sorunlar olarak baş göstermiştir. Başta petrol yasası olmak üzere, Kürtler ile Maliki hükümeti birçok meselede ters düşmüştür.⁴ Bu nedenle, Irak'taki siyasi süreç ve dengeler değiştiği gibi, bölge dinamiklerinin taşları da yerinden oynamıştır.

Bütün bu gelişmeler ışığında, Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra ABD'nin Saddam yönetimine ve bölge ülkelerine karşı kullandığı ‘Kürt kartının’, Irak'ın işgaliyle son bulduğu ve bunun yerine PKK terör örgütünün geçtiği söylenebilir. ABD, bu iki kartı hem Irak'taki Araplar ile Türkmenlere karşı masaya koymuş, hem de başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine yönelik psikolojik bir tehdit unsuru olarak kullanmıştır ve halen de kullanmaktadır.

2. ABD SONRASI KYB VE KDP STRATEJİSİ

2003 Irak işgalinden sonra, her iki Kürt partisi (KYB-KDP), alelacele yıllardır ayrı olan Kuzey Irak yönetimini birleştirme kararı almıştır. Talabani ve Barzani arasında “İyi İlişkiler ve Dostluk Anlaşması” imzalanmıştır. Bu ikilinin aslında bölgedeki konjonktüre göre, ‘düşmanımın düşmanı dostumdur’ mantığıyla hareket ederek, böylesi bir anlaşma yoluna gittiği söylenebilir. Zira Talabani ve Barzani partileri arasındaki anlaşmalara bölge halkının bile şüpheyle yaklaştığı izlenmektedir. Çünkü Irak'ın işgali sonrası

² Kuzey Irak Kürt Yönetimi, tartışmalı bölgeler olarak adlandırdığı bölgelerin kendi yönetiminden koparılmış topraklar olduğunu ileri sürmektedir.

³ Kuzey Irak bölgesinde yeniden keşfedilen ve çıkartılan petrolle ilgili Kuzey Irak Kürt Yönetimi'nin, yabancı şirketlerle yaptığı sözleşmelerin Bağdat yönetimi tarafından tanınması talep edilmektedir.

⁴ Shorush Hassan Omer, *Hais El-Netham El-Federaliye Fİ El-Iraq (Irak'ta Federal Sistemin Özellikleri)* (Süleymaniye-Irak: Merkez Kurdistan Lil-Derasat El-Stratejiye Yayınları, 2009), 74.

gerek ülkedeki iç dinamikler, gerek komşu ülkelerden gelen tehdit algılamaları, her iki Kürt partisinin birleşmesine imkân sağlamıştır.

Kürtlerin (Talabani ve Barzani) böylesi bir birleşmeyi gerçekleştirmesindeki en önemli etken, yıllardır “güvenli bölge” adı altında elde ettikleri siyasi, askeri, ekonomik ve sosyo-kültürel yapıyı elde tutmuş olmalarıdır.⁵ Eğer Irak, ABD tarafından işgal edilmeseydi, bugün Kuzey Irak'taki KYB ve KDP partilerinin birbirleriyle olan güç mücadeleleri devam ederdi. Bu nedenle, bugün KYB ve KDP arasında kurulan münasebetin yalnızca kuzey yönetimindeki iktidarı bir başkasına kaptırmama anlamına geldiği düşünülmektedir.

Bu çerçevede Türkiye ile Irak'ın kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi'nin ilişkileri değerlendirildiğinde, üç temel sorunun üzerinde durmak gerekir.

2.1. PKK Terör Örgütü Sorunu

ABD'nin Irak'ı işgal etmesi öncesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Mart tezkeresini reddetmesi Kuzey Irak Kürt Yönetimi'nin konumunu güçlendirmiştir. Tezkere sonrasında ABD'nin Irak'ta ve Ortadoğu'da bir numaralı müttefiki haline gelen Kürt yönetimi, bu vesileyle Irak'ta etkinliğini artırmıştır. Irak'ı işgal eden ABD, ilk önce Türkiye'ye tezkere faturasını çıkarmaya kalkışmıştır ki bu cezanın en kolay yolu PKK terör örgütünün Türkiye'ye yönelik faaliyetlerine göz yummaktır. Ardından 4 Temmuz 2003 tarihinde Süleymaniye kentinde görev yapan Türk askerlerine yönelik, ABD ve Peşmerge güçleri tarafından 11 Türk askerinin gözaltına alınması ve düzenlenen operasyon, Türk tarihine "Çuval Olayı" olarak geçmiştir.⁶ Dahası Türkiye'de meydana gelen terör saldırılarının artış

⁵ Jareth Stansfield, *El-Iraq El-Shap Wel-Tarikh Wel-Siyase (Irak'ın Halkı, Tarihi ve Siyaseti)* (Arap Emirlikleri: Arabiye Yayınevi, 2009), 140-141.

⁶ Bilal N. Şimşir, *Türk-Irak İlişkilerinde Türkmenler* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2004), 356.

göstermesi ve Kuzey Irak Kürt Yönetimi'nin tehditkâr söylemleri had safhaya varmıştır.

Sınır komşusunda PKK terör örgütünün barınması neticesinde, Irak Türkiye için artık komşudan çok bir tehdit merkezi haline gelmiştir. PKK'nın Kuzey Irak'ta yuvalanması, Türkiye-Irak ilişkilerinde gerilime sebep olmuştur. ABD ve Kürtler, PKK terör örgütünü kullanarak, Türkiye'nin terörle mücadele konusuyla meşgul olmasını, Irak'ta etkisizleştirilmesini sağlamaya çalışmıştır.

2.2. Türkmen Faktörü

1990 yılından sonra Kuzey Irak'ta, 36. paralelin kuzeyi olarak adlandırılan güvenli bölgede, Türkiye ile ilişkiler iyi olmasına rağmen zaman zaman Türkmen parti ve kuruluşlarına KDP güçleri tarafından saldırılar düzenlenmiştir. Türkiye ise, bu saldırıları Barzani ve Talabani'yi Ankara'ya çağırarak diyalog yoluyla engellemeye çalışmıştır. Türkmenler bu dönemde gerek Türkiye-Irak, gerek Türkiye-Kürt Yönetimi ilişkilerinde önemli bir faktördür.⁷ Bununla birlikte Türkmenler bu özelliklerini ancak Irak'ın işgaline kadar koruyabilmiştir. 1 Şubat 2005 tarihinde dönemin Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, Irak'taki herkesin Türklerin akrabası olduğunu belirtmiştir.⁸ ABD sonrası Irak-Türkiye münasebetlerine bakıldığında, Ankara'nın Irak'ın tümünde “akrabalık” politikası ilan etmesi Kürtleri az da olsa rahatlatmış, böylece Kürt yönetimi, Türkmenlere karşı daha baskıcı bir tavır sergilemeye başlamıştır.

Özellikle ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte, Irak Türkmen Cephesi (ITC) karargâhının süratle Kerkük'e taşınması Türkmenlerin konumu açısından büyük bir hata teşkil etmiştir. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi ITC'nin Erbil'den taşınması, Kuzey Irak Kuzey Yönetimi'nin (KIKY)

⁷ Omer, *Hais El-Netham*, 75.

⁸ “Gül: Irak'taki akrabalarımızın huzur içinde olmasını isteriz,” erişim tarihi 23.05.2010, <http://www.milliyet.com.tr/2005/02/01/son/sonsiy01.html>.

arzularından biri olarak görülebilir. Zira ITC'nin, Erbil'den taşınması demek, Türkiye'nin ve Türkmenlerin bölge üzerindeki etkisini kaybetmesi demektir. Bir diğeri ise, ITC silahlı gücü olmamasına rağmen Türkiye'nin gücünü kuzeydeki Kürtlere yansıtmaktaydı. Başka bir deyişle, ITC'nin Erbil'de varlığı deyim yerindeyse, Kürt yönetiminin kolunda “kelepçe” özelliğini taşımaktaydı. Ayrıca 2005 yılından bu yana, Erbil kentinde ITC tüm bina ve kuruluşlarına Barzani yönetimi tarafından el konulmuştur. Türkiye'nin, son dönemlerde Kürt yönetimiyle ilişkisinin olumlu yolda ilerlemesine rağmen KDP'nin el koyduğu ITC büroları iade edilmemiş, sadece ITC'nin Temmuz 2011 tarihinden bu yana Erbil'de faaliyet göstermesine ve yeniden büro açmasına izin verilmiştir.⁹ Ayrıca KYB ve KDP, ITC'ye alternatif olarak, kendi yönetimi altında Türkmen partileri kurmuş ve onları desteklemiştir.

Irak'ta, genel olarak Türkmenlere yönelik politikalara bakıldığında, bu politikaların Türkiye-Irak ilişkileriyle bağlantılı olarak yürütüldüğü görülmektedir. Hâlbuki Türkmenler, Irak'ın üçüncü unsurudur. Bölgedeki seçimler sırasında kaydedilen verilere göre, Kuzey Irak'taki (Erbil, Süleymaniye ve Dohuk vilayetleri) genel nüfusun 4 milyon 800 bin olduğu tahmin edilmektedir. Kuzeydeki Türkmen nüfusu ise, yaklaşık 450 bin civarındadır. Ancak 25 Temmuz 2009 tarihinde Kuzey Irak'taki seçimlerde Türkmenler yüzde 1,5 oy oranı elde etmişlerdir. Bu oran, yaklaşık 31 bine tekabül etmektedir.¹⁰ Bu durumun Türkmenlerin Irak'taki gerçek sayısını gizlemeye yönelik bir oyun olduğu düşünülebilir.

Ayrıca Türkmenler, Kuzey Irak'ta Kürtlerden sonra ikinci unsur olarak bilinmekte ve Kürt yetkililer de bu gerçeği verdikleri demeçlerle kabul etmektedir. Son seçimlerde Türkmenler ITC dışında, Kürt Yönetimi Parlamentosu'na beş vekille girmiştir. Bu bağlamda seçimleri Türkmenler

⁹ “Erbil Şehrinde Geniş Katılımlı Bir Seminer Düzenledi,” erişim tarihi 07.07.2011, <http://www.kerkukhaberajansi.com/kha/turkmeneli/686-erbil-sehrinde-genis-katilimli-bir-seminer-duzenledi.html>.

¹⁰ Ali Semir, “Irak'ın Kuzeyindeki Seçimler ve Türkiye,” erişim tarihi 12.04.2011, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/60/irakin-kuzeyindeki-secimler-ve-turkiye.aspx>.

açısından iki noktada değerlendirmek mümkündür: Birincisi, Türkmenler, bölge yönetimi ve uluslararası topluma karşı varlıklarını resmen ispatlamıştır. Üstelik gelecekte bölgedeki yönetime talip olma hakkını da yakalamıştır. Bir diğeri ise Türkmenler, Kerkük konusunda ortak idare dışında hiçbir çözümün gerçekleşmeyeceğini göstermiştir.

2.3. Kerkük'ün Statüsü

Kerkük'ü ayrıcalıklı kılan bu şehrin Türkmen ağırlıklı, zengin bir petrol şehri olmasıdır. Bu şehre yönelik yıllardır türlü oyunlar düzenlenmektedir. Özellikle Irak'ın işgalinden sonra Kerkük çok çeşitli oyunlara sahne olmaktadır. Örneğin, Saddam döneminde Kerkük'e uygulanan Araplaştırma politikasının yerini günümüzde ABD'nin gözü önünde Kürtler tarafından uygulanan Kürtleştirme politikası almıştır. Irak işgalinden sonra üç seçim yapılmasına rağmen Kerkük'e uygulanan Kürtleştirme politikası devam etmektedir. Bu politikanın önüne geçmek için Türkmenlerin ve Arapların ortaya koyduğu çabalar ABD güçleri tarafından engellendiği için, sonuç alınamamaktadır.

Ekim 2005'te ABD ve dış güçler tarafından yazılan Irak Anayasası ile Kerkük'ün neredeyse Irak'tan koparılıp Kuzey Irak'a bağlanması için Kürtler ciddi çaba harcamıştır.¹¹ Türkiye açısından bakıldığında bir dönem Türk yetkililerin de dile getirdiği “Kerkük, Türkiye'nin kırmızı çizgisidir” söylemi, Türkiye ile Kürt yönetimi arasında ciddi gerilime yol açmıştır. Hatta Kuzey Irak Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani bir demecinde şöyle demiştir: “*Türkiye birkaç bin Türkmeni savunmak için Kerkük'e müdahale ederse, biz de Türkiye'deki 30 milyon Kürdü savunuruz*”.¹² KDP ve KYB'nin kentin demografisini değiştirme amacıyla kuzeyden 600 bin Kürdün aile başına 10 bin dolar karşılığında Kerkük'e getirilmesi,

¹¹ *Dinamikiyet El-Nizaa Fi El-Iraq (Irak'ta Çatışmaların Dinamikleri)* (Bağdat: Irak Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Bağdat Yayınevi, 2007), 45.

¹² *Biyar Mustafa Seyfettin, Türkiye We Kurdistan El-Iraq Cariyin Hayiren (İki Çaresiz Ülke, Türkiye ve Irak Kürdistan'ı)* (Dohuk: Hani Yayınevi, 2007), 211.

Türkmenler açısından tehlike arz eden bir durum olmuştur.¹³ Dünyanın beşinci büyük petrol yataklarına sahip Kerkük'ün Kuzey Irak Yönetimi'ne bağlanması durumunda, Irak'ın bölünmesi kaçınılmazdır. Irak'ın ve hatta bölge ülkelerinin geleceği bakımından önemli bir konumda olan Kerkük, Kürtlerin bağımsızlık hayalinin bir parçasıdır. Dolayısıyla Türkiye, Irak ve Kuzey Irak ile ilişkilerini geliştirirken Kerkük sorununa öncelik vermelidir.

Irak'ın işgalinden önce Kerkük'ün genel nüfusu 850 bin civarında idi. Ancak Nisan 2003'ten bu yana ABD güçlerinin yardımıyla, Kürt nüfusunu Kerkük'te artırmak için, kuzeyden getirilen Kürtlerin Kerkük'e yerleştirildiği görülmektedir. Kerkük'ün bugünkü nüfusunun bir buçuk milyon olduğu tahmin edilmektedir.¹⁴ Kerkük'teki değişim incelendiğinde Türkmenlere uygulanan bütün haksızlıklar, baskılar ve Kerkük'ün konumu üzerinde oynanan oyunlar rahatlıkla göze çarpmaktadır.

3. TÜRKİYE-ABD VE KÜRT YÖNETİMİ İLİŞKİLERİNDE KERKÜK

Irak Anayasası, Ekim 2005'te yapılan şaibeli bir referandumla geçerlilik kazanmıştır. Ancak bu anayasanın hangi aktörlerin amacına hizmet ettiği ve kim tarafından yazıldığı açıkça ortadadır.

Anayasanın 140. maddesiyle belirlenen; normalleşme, nüfus sayımı ve referandum içeren üç aşamalı bir plana dayanılarak, Kerkük'ün 31 Aralık 2007 tarihine kadar yapılacak bir referandumla Kuzey Irak bölgesine bağlanması öngörülmekteydi. Ancak söz konusu madde, Irak'ın iç dinamikleri elverişli olmadığından dolayı önce ertelendi ve sonra da geçerliliğini kaybetti.¹⁵ Kerkük, Irak'ın hassas bölgesi olarak görülmekte ve akıbetinin ne olacağı herkes tarafından merak edilmektedir. Kerkük

¹³ Yazarın, bölgede yaptığı araştırmaya dayalı bilgiler.

¹⁴ Nahide El-Temimi, "Kurdistan Dewle Mustakila Masrafuha Alal-Iraq (Bağımsız Kürdistan'ın Harcamaları Irak Üzerindedir)," erişim tarihi 15.07.2011, http://www.almothaqaf.com/index.php?option=com_content&view=article&id=51111:2011-07-05-01-26-18&catid=36:2009-05-21-01-46-14&Itemid=54.

¹⁵ İlgili Maddenin Detayları için Irak Anayasası'na bkz.

sorununun, ancak Irak'taki tüm kesimlerin anlaşmasıyla çözüme kavuşturulabileceği gerçeği görülmelidir. 2003 Nisan ayından sonra Kerkük'te devlet dairelerinde kadrolar ve güvenlik güçleri neredeyse tamamen Kürtlerden oluşmaya başlamıştır. Kürtlerin Kerkük konusunda uyguladığı stratejiyi büyük ölçüde başardığı söylenebilir. Kürtlerin Kerkük'e uyguladığı stratejiyi, ne Irak merkezi hükümeti, ne de Irak'taki siyasi taraflar önleyebilmiştir. Bunun nedeni de, anlaşmazlıklar yüzünden bir birlik oluşturamamaları gerçeğidir ki bu da aralarındaki mezhep çatışmalarından ve terör olaylarının tırmanmasından ileri gelmektedir.

ABD'nin Irak'ı işgalinden önce TBMM tarafından "1 Mart Tezkeresi"nin reddedilmesi, ABD-Türkiye ilişkilerinde gerilime neden olmuştur. Tezkerenin reddedilmesinin ardından ABD, Türkiye'ye karşı, bir ceza mahiyetinde Kürt kartının yanı sıra Kerkük kartını da kullanmaya başlamıştır. Türkiye'nin "arka bahçesi" olarak nitelendirilen Kuzey Irak'ta, Kürtlerin ayrılma tehdidini Türkiye'ye yönelteceğinin sinyallerini vermiştir. Bu da Türk-Amerikan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Talabani, 1 Şubat 2007'de El-Hurra televizyonuna verdiği demeçte Türkiye'nin bağımsız Kürdistan konusundaki endişelerine değinerek şöyle demiştir:

"Irak'ın diktatörlükten kurtarılmasından sonra Türkiye'de belli bir endişe gözlemlenmekteydi. Türkler, diktatörlük devrilir devrilmez Irak'ta Kürtlerin bağımsızlık ilan edeceğini düşünüyordu. Biz onlara güvence vermeye çalıştık. Onlara dedik ki, Irak'ın diktatörlükten kurtarılması, Kürdistan'ın Irak'tan ayrılmasına değil, tersine Irak yönetiminin çerçevesine girmesine yol açar. Biz dürüstüz, yaşanan gelişmeler de bizim size doğru söylediğimizi ortaya koydu. Gördüğünüz gibi ben şu an Bağdat'tayım ve Kürdistan Bölge Yönetimi de Irak yönetiminin çerçevesi içerisine geri döndü."¹⁶

¹⁶ Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin El-Hurra Televizyonu'na (Irak) verdiği röportaj, 01.02.2007.

ABD'nin Mart 2003'te başlayan Irak işgalinden sonraki dönemde Kerkük'teki petrolü koruması ve kontrolü için Kürtlerin Kerkük'e girmelerinin önemi büyüktür. ABD'nin, Irak'taki en iyi müttefiki olan Kürtleri, Kerkük'te etkili hale getirerek, Türkmen, Arap Şii ve Sünnilerin kentteki nüfuzunu kırmaya dönük politikalar izlediği görülmektedir.¹⁷ Başka bir ifadeyle Kürtler, Kerkük'te ABD'nin petrol odaklı çıkarlarını korumaktadır. Kürtler buna karşılık olarak bazı avantajlar elde etmişlerdir. ABD tarafından Irak Anayasası'na konulan hükümlerin ve federalizm yasasının Kürtlere ödül olarak sunulduğu değerlendirilmektedir. Bu açıdan, Türkiye, ABD ve Irak arasındaki ilişkilerde Kerkük, hassas konumunu sürdürmektedir. Türkiye, 2007 yılına kadar Kerkük konusundaki hassasiyetini her dile getirişinde, ABD'nin de PKK terör örgütünü gündeme getirmesi dikkat çekmektedir. ABD'nin PKK terör örgütü konusunda Türkiye'ye "sözde" verdiği tam desteğin arkasında, Kerkük konusu olduğunu da unutmamak gerekir. Çünkü ABD'nin Türkiye'ye PKK konusunda destek sunması ile hedefinin Türkiye'nin Kerkük konusunda Kürt yönetimine destek vermesini sağlamak olduğu söylenebilir.

4. TÜRKİYE'NİN KÜRT AÇILIMI VE TARAFLARIN ALGISI

Türkiye, Temmuz 2007 seçimleriyle birlikte devam eden süreçte birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlardan en önemlisi kemikleşmiş olan terör sorunudur. Bu bağlamda Türk hükümeti, sorunun makul şekilde çözüme kavuşmasını sağlamak amacıyla Mayıs 2009'da "Kürt Açılımı" projesini hayata geçirmeye başlamıştır. Açılım projesiyle, güneydoğu sorununun ülke genelindeki demokratikleşme süreci ve bölgenin ekonomik açıdan kalkınması çerçevesinde çözümü hedeflenmiştir. Türkiye açılım kapsamında parti kapatmanın zorlaşmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirmiş, insan hakları ihlalleriyle mücadelede yeni mekanizmalar geliştirmiştir. Türkiye Kürt açılımı bağlamında Güneydoğu Anadolu'daki vatandaşların günlük yaşamının normalleşmesine yönelik adım atmış,

¹⁷ Sittar Cabbar El-Cabiri, *El-Stratejiye El-Kawmiyye fil El-Iraq Amerikiye fil El-Irag wel- Mantaka*, (*Amerikan'ın Irak'ta ve Bölgede Ulusal Stratejisi*) (Kahire: El-Ezhar Yayınevi, 2008), 105.

Kürtçenin kullanımı ve öğretimine ilişkin hak ve özgürlükleri genişletmiştir.¹⁸

4.1. Türkiye'nin Kürt Açılımı Bağlamında Yeni Arayışları

Türk hükümetinin, 2009 yılının Mayıs ayından itibaren başlattığı “Kürt Açılımı/Demokratik Açılım” çözüme yönelik bir adım olmakla beraber ilave sorunları beraberinde getirmiştir.¹⁹ DTP'nin (BDP) ve PKK terör örgütünün olumsuz propagandası ve süreci istismar etmeye dönük girişimlerinden dolayı açılımla hedeflenen ilerleme sağlanamamıştır.

Ankara'nın gündeminde olan “Kürt Açılımı” değerlendirildiğinde, projeden olumlu sonuç alınmasının belirli yaklaşımlara bağlı olduğu görülmektedir. Birincisi, Türkiye’de yaşanan terör olaylarına sebep olan faktörlerin sorgulanması gerekmektedir. Türkiye’de acaba gerçekten Kürt sorunu mu yaşanmaktadır, yoksa terör sorunu mu? Türkiye’de Kürt sorunundan ziyade Kürt kökenli vatandaşların sorunları vardır. Bu sorunlar da bölgedeki az gelişmişlik ve sosyo-ekonomik problemlerden kaynaklanmaktadır. Yol haritasının hazırlanması sürecinde konunun bu yönü dikkate alınmalıdır. Çünkü bu sorunun tamamen bir terör sorunu olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. İkincisi Türkiye, eğer gerçekten böyle bir sorun yaşıyorsa, bunu kendi iç meselesi olarak çözmelidir. Türkiye, Kürt vatandaşlarının sorunlarına hiçbir şekilde kendi sınırları dışında bir çözüm arayışında bulunmamalıdır. Bu sorunun çözümünde PKK terör örgütünün muhatap alınması örgütün meşrulaştırılmasına yol açacaktır. Muhatap Türkiye'nin Kürt kökenli vatandaşlarıdır. Üçüncüsü ise Türkiye, açılım projesini siyasi ağırlıklı olmaktan ziyade, güneydoğunun ekonomik ve sosyal açıdan kalkındırılması bağlamında hayata geçirmelidir. Böylece Kürtleri temsil iddiasıyla taleplerde bulunan PKK terör örgütünün değil, doğrudan Kürtlerin ne istediği daha net bir biçimde anlaşılacaktır.

¹⁸ Salih Akyürek, *Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar*, (İstanbul: BİLGESAM, Rapor No: 30, 2011), erişim tarihi 22.08.2011,

<http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/rapor/demokratikacilim.pdf>.

¹⁹ “Kürt Açılımı Netleşti,” erişim tarihi 23.04.2010,

http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/05/12/kurt_acilimi_netlesti.

4.2. Kürt Yönetimi'nin Kürt Açılımına Karşı Tutumu

Mayıs 2009 yılında gündeme gelen “Kürt Açılımı”na sessiz kalan Kuzey Irak Kürt Yönetimi (Talabani ve Barzani), Ankara'nın bu projesini başlangıçta uzaktan izlemeyi tercih etmiştir. Bunun iki önemli sebebi vardır; birincisi, Kuzey Irak'ta 25 Temmuz 2009 tarihinde yapılan seçim hakkında duyulan kaygıdır. Bir diğeri ise, kuzeydeki seçimleri kazanan muhalefet grubunun, Barzani ve Talabani'yi iyice telaşlandırmasıdır.²⁰ Çünkü Kuzey Irak'ta, Barzani ve Talabani partisine rağmen, başarıyla ortaya çıkan GORAN (Değişim) Hareketi oluşumu, bölgede hem rakip hem de alternatif bir yapı görüntüsü vermektedir. Kuzey Irak Kürt Yönetimi ile Türkiye arasındaki ilişkilere bakıldığında, 2003 yılındaki ABD'nin Irak işgalinin hemen sonrasında, Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik sergilediği sert tutumunun yumuşamasının Iraklı Kürtleri biraz da olsa rahatlattığı söylenebilir. Iraklı Kürtler, Türkiye'nin Bölge Yönetimi'ne karşı tutumunu olumlu olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle Kuzey Irak Kürt Yönetimi, Türkiye ile son dönemlerde gelişen ilişkilerinin bozulmaması için Türkiye'ye karşı daha ılımlı bir yaklaşım içine girmiştir.

Türkiye başta olmak üzere Irak'a komşu ülkelerin tutumu, Kuzey Irak Kürt Yönetiminin gelişmesi ve Kürtlerin bağımsızlık düşüncesi açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda Türkiye'nin, bölgede izlediği politikalar Iraklı Kürtler tarafından dikkatle takip edilmektedir. Kürt yönetimi, Türkiye'deki açılımı daha çok kendisine yönelik bir gelişme olarak gördüğü izlenimini vermektedir. Bu olaylara, “nasıl olsa bir ayağı bizdedir” şeklinde bakıldığından dolayı Iraklı Kürtler, Türkiye'ye karşı “bekle ve gör” politikası izlemiştir. Açılım konusuyla ilgili gerek Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani, gerek Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, Türk hükümetine destek vereceğine dair sözlerle yetinmiştir.²¹ Başka bir ifadeyle, Barzani ve

²⁰ Netaich El-Entekhabat El-Akleem, erişim tarihi 12.01.2010, <http://www.pukmedia.com/News/20-08-2009/news10.html>.

²¹ Mesut Barzani, “Turkiye Bedaat Al- Etraf Bi-Akleem Kurdistan (Türkiye Kürdistan Balgesini Tanımaya Başladı),” erişim tarihi 12.03.2011, <http://rojavanews.com/ar/index.php/world/761-2010-06-25-05-03-57.html>.

Talabani "Kürt Açılımı" konusunda Türk hükümetinin sarf ettiği çabaların sonuçlarını beklemiştir.

Bu çerçevede Türkiye-Kuzey Irak Kürt Yönetimi ilişkilerinde bu gelişmeler yaşanırken, Temmuz 2009'da Uluslararası Kriz Grubu, "Irak ve Kürtler" başlıklı raporunda, Kuzey Irak'ın Türkiye'ye bağlanması ile birlikte Türkiye'nin petrol ve doğalgaza doğrudan erişim imkânı elde edeceğini ve dolaylı yollarla Kerkük'e sahip olacağını ileri sürmüştür.²² Söz konusu rapor, gerek Ankara kulislerinde, gerekse Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi ve Kürt halkı arasında büyük yankı uyandırmıştır. Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) eski Dış İlişkiler Sorumlusu ve şu anda Eğitim Bakanı Sefin Dizayi, CNN Türk'e verdiği demeçte, raporun varlığını reddetmeyerek bunu bir "spekülasyon" olarak nitelendirmiştir.²³ Aslında daha önce Türkiye'ye karşı sert söylemleriyle bilinen Kuzey Irak Kürtlerinin, Uluslararası Kriz Grubu'nun raporuna fazla tepki göstermemesi "ABD sonrası Irak'ta, Türkiye dönemi mi başlıyor?" sorusunu akıllara getirmiştir. Raporun gündeme gelmesinin ardından Türkiye'de de 'Kürt Açılımı' projesinin tartışılmaya başlaması dikkatlerden kaçmamıştır. Öte yandan ilginç bir yorumda Kürt sorunu üzerine yazdığı kitaplarıyla da tanınan Carnegie Vakfı Ortadoğu Uzmanı Henri Barkey'den gelmiştir. Barkey, Türkiye'deki "demokratik açılım" sürecinin başlamasında Amerika'nın Irak'tan çekilmesinin önemli bir etken olduğunu ifade etmiştir.²⁴

5. TÜRKİYE'NİN KÜRT AÇILIMI VE KUZEY IRAK AÇILIMI

Türkiye'nin, ABD'nin işgalinden sonra Kuzey Irak'ı "kırmızı çizgisi" olarak tanımlaması, Kürt devletinin kurulmasına karşı çıkması ve zaman zaman PKK terörüne karşı bölgeye karadan ve havadan askeri operasyonlar

²² Erişim tarihi 7.10.2009,

<http://www.crisisgroup.org/home/getfile.cfm?id=4030&tid=6207&type=pdf&l=1>.

²³ KDP'den Rapora Açıklama, erişim tarihi 10.7.2009,

<http://www.cnnturk.com/2009/dunya/07/10/kdpden.o.rapora.aciklama.spekulasyon/534522.0/index.htm>.

²⁴ "Kürt açılımını ABD'nin Irak'tan çekilmesi tetikledi," erişim tarihi 20.11.2010,

http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2009/09/090929_henri_barkey.shtml.

düzenlemesi, Kuzey Iraklı Kürtlerin tepki göstermesine neden olmuştur. Türkiye'nin gündeminde uzun süredir tartışılan Kürt açılımının (Demokratik açılım), Kuzey Irak Kürt Yönetimi'ne olumlu yansımaları beklenirken, 6 Ekim 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM), Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) sınır ötesi operasyonlarına imkân tanıyan tezkerenin süresi bir yıl daha uzatılmıştır.²⁵ Söz konusu tezkere kararı TSK'ya bir yıl süreyle Kuzey Irak'ta barınan PKK terör örgütüne karşı operasyonlarda bulunma imkânını vermiştir. PKK terör örgütü sorumlusu Murat Karayılan basına yaptığı açıklamada, TBMM'nin tezkereyi uzatmasının arkasında ABD'nin olduğunu iddia etmiştir.²⁶ TBMM Genel Kurulu'nun, Kuzey Irak kaynaklı terör tehdidini ve saldırıları etkisiz hale getirmek amacıyla hükümete verilen operasyon yetkisini bir yıl daha uzatması Iraklı Kürtlerde de rahatsızlık meydana getirmiştir. Kuzey Irak Kürt Yönetimi'nin internet sayfasında, konu ile ilgili bir açıklama yapan KIKY Dış İlişkiler Sorumlusu Felah Mustafa, TBMM'deki söz konusu kararın onaylanmasının, bağımsız bir ülkenin egemenlik haklarının ihlali olduğunu, bu kararın Türkiye hükümetinin başlattığı açılıma uygun düşmediğini ileri sürmüştür.²⁷ Kürtler, PKK terör örgütü konusunun diyalog yoluyla çözümlenmesinden yana olduklarını sürekli dile getirmektedirler.

2006 yılından itibaren PKK terör örgütü ile ilgili olarak Türkiye, Irak ve ABD arasında kurulan “Üçlü Mekanizma” çerçevesinde, PKK'nın Kandil'den tasfiye edilmesine yönelik bugüne kadar herhangi bir gelişme yaşanmadığı bilinmektedir.²⁸ Kürt yönetimi, Türkiye'ye sürekli baskıda bulunarak Üçlü Mekanizma'ya Kürt yönetiminin katılmaması halinde bir sonuç alınmasının zor olduğunu dile getirmiştir. Daha sonra sözü edilen mekanizmanın 2009'daki Erbil toplantısına Kürt yönetiminin katılmasına

²⁵“TBMM Tezkerenin Süresini Uzattı,” erişim tarihi 10.02.2010, <http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/10/06/tbmm.tezkerenin.suresini.uzatti/546170.0/index.html>.

²⁶ Erişim tarihi 3.4.2010, <http://www.pukmedia.com/News/09-10-2009/news02.html>.

²⁷ Erişim tarihi 3.4.2010, <http://www.pukmedia.com/News/09-10-2009/news033.html>.

²⁸ Seyfettin, *Türkiye We*, 215.

Ankara yeşil ışık yakmıştır. Diğer taraftan PKK terör örgütünün Kandil'deki varlığı sürmektedir. Türkiye'nin bu yöndeki girişimlerine bakıldığında, PKK'nın Irak'ın kuzeyinden tamamen temizlenmesi için son aylarda Dışişleri ve İçişleri Bakanları düzeyinde Erbil'e önemli ziyaretlerde bulunmuş ve KIKY ile ağırlıklı olarak bu konuda görüşülmüştür. Ancak bugüne kadar somut bir neticeye varılamamıştır.

21 Aralık 2009 tarihinde İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın üçlü mekanizma toplantısına katılmak üzere Bağdat ve Erbil yönetimi ile temaslarının ardından, PKK'nın tasfiyesine yönelik kısa vadede bir sonuç beklenmediği yönündeki açıklaması, bu konudaki kuşkuları artırmaktadır.²⁹ Hem Barzani hem de Talabani, kendilerini bölge Kürtlerinin lideri olarak gördüklerinden, Mahmur ve Kandil'in PKK terör örgütü üyelerinden arındırılması durumunda Kürtler arasında güven kaybına uğrayacaklarını bildiklerinden ötürü, bu konuda oldukça hassas davranmaktadırlar.

Sınır ötesi operasyon tezkeresinin TBMM'den geçmesinin ardından, altı yıl aradan sonra 30 Ekim 2009 tarihinde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan ilk defa bakanlar düzeyinde Irak'ın kuzeyine ziyarette bulunmuşlardır. Ankara'dan Kuzey Irak'a yapılan bu üst düzey ziyaret, KIKY tarafından "tarihi ve önemli" olarak nitelendirilmiştir.³⁰ Davutoğlu'nun Erbil ziyareti, "Türk Hükümeti'nin başlattığı 'Kürt Açılımı' kapsamındaki projelerin altında yatan temel hedefin Irak'ın kuzeyindeki Kürt yönetimini tanımak mıdır?" sorusunu gündeme getirmiştir. Başka bir ifadeyle, Iraklı Kürtler Türkiye'nin Kuzey Irak'a mı, yoksa kendi Kürt vatandaşlarına mı açıldığı sorusunu sormaya başlamıştır. Çünkü Kürt liderler Türkiye'nin Kürtlere yönelik herhangi bir projeyi uygulamaya koyarken, bunun kendileriyle koordine içerisinde yürütülmesini arzu etmektedirler. Dolayısıyla Türkiye'nin, Kürt Açılımı bağlamında yaptığı tüm girişimlerde Kürt yönetimini de hesaba kattığı ve

²⁹Erişim tarihi 3.4.2010,

http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/basinozetleri/03.02.2010.pdf.

³⁰"Ankara'dan Erbil'e bakan düzeyinde ilk ziyaret," erişim tarihi 01.11.2009,

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=909411&title=ankaradan-erbile-bakan-duzeyinde-ilk-ziyaret>.

Kuzey Irak'a gönderdiği üst düzey heyetlerle de bunu göstermek istediği söylenebilir.

Bu arada dikkatlerden kaçmayan önemli bir hususa da değinmekte fayda vardır. Kapatılan Demokratik Toplum Partisi'ne (DTP) mensup grubun, Kürt açılımı projesinin başarılı olması için sürekli olarak Abdullah Öcalan'ın muhatap alınması gerektiğini savunmalarına karşın, ne Mesud Barzani ne de Celal Talabani'den, Kürt açılımı konusunda Öcalan'ın dikkate alınmasına yönelik bir talep gelmemiştir. Bu da, Kürt liderlerin Türkiye'nin hassas olduğu konulara karışmaktan kaçındıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Kürt açılımı ile birlikte Türkiye'nin Kuzey Irak Kürt Yönetimi ile ilişkilerinin normalleşme sürecine girmesinin ilk adımı olması bakımından önemli bir gösterge de, 2009 Haziran ayında Kürt yönetiminin Erbil'den çıkardığı petrolü, Kerkük-Ceyhan (Kerkük-Yumurtalık) petrol boru hattı aracılığıyla Türkiye üzerinden dünya pazarlarına ihraç etmeye başlamasıdır.³¹ Bütün bu gelişmeler ışığında, Türkiye'nin Kürt yönetimi ile ilgili yeni politikasının Kuzey Iraklı Kürtler tarafından hem şaşkınlıkla hem de memnuniyetle karşılandığı söylenebilir.

Türkiye bu dönemde Kuzey Irak ile ilişkilerin normalleşmesi konusunda temkinli davranarak Türk kamuoyunun tepkisini çekmeden bir dizi adım atmıştır. Bölgeye Mart 2008 tarihinde Başbakan Erdoğan'ın Irak Özel Temsilcisi'nin gönderilmesi ve Türkiye'nin hâlihazırdaki Bağdat Büyükelçisi Murat Özçelik'in Selahattin kentinde Kuzey Irak Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ile ilk görüşmeyi yapması Ankara-Erbil ilişkilerinde 2011 yılında gelinen noktanın temel taşlarını oluşturmuştur. Ardından bakanlar düzeyinde (Dışişleri Bakanı Davutoğlu, İçişleri eski Bakanı Beşir Atalay, Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Milli Eğitim eski Bakanı Nimet Çubukçu ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek) ziyaretler

³¹ “Kuzey Irak'tan Petrol İhracatı Başladı,” *Radikal Gazetesi*, 09.06.2009

başlatılmış ve Erbil’de konsolosluk açılmıştır.³² Bu gelişmeleri takiben 28-29 Mart 2011 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Irak ziyareti kapsamında Erbil’i de ziyaret etmiştir.

5.1. Türkiye’nin Kuzey Irak’la İlişkilerinde Dikkate Alması Gereken Konular

Ankara’nın, Kuzey Irak’a yönelik politikaları, özellikle “Kürt Sorunu” ile ilgili attığı adımlar, Irak’lı Kürtler tarafından olumlu karşılanabilir. Ancak Türkiye’nin “Kerkük Sorunu” konusundaki hassasiyetine karşı, Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Mesud Barzani ve diğer Kürt yetkililerin, bu sorunun çözümü için herhangi olumlu bir adım attığı söylenemez. Kerkük’ün kuzeye bağlanması konusunda, Kürt Yönetimi Başkanı Barzani eski tutumunu sürdürmektedir. Türkiye, Kuzey Irak ile ilişkilerinde Kerkük konusunu sürekli dikkate almalıdır.

Türkiye, PKK terör örgütü ile ilgili sorunları sadece Kürt yönetimiyle çözeceğini düşünmemelidir. PKK konusunda Kürt yönetimi, Türkiye’ye karşı gerçekleştirilen terör faaliyetlerini sadece bir ölçüde azaltabilir. Barzani ve Talabani’den, bunun dışında ciddi bir yaklaşım beklemek pek de gerçekçi olmayabilir. Bu nedenle, PKK ile mücadelede bölgede örgütle ilişkili ayrılıkçı unsurların bulunduğu, Irak, İran ve Suriye ile işbirliğine gidilmeli ve ortak harekât imkânları geliştirmelidir.

Türkiye açısından Kuzey Irak bağlamında iki mühim mesele vardır: Birincisi, PKK terör örgütü sorununun bertaraf edilmesi konusudur. İkincisi ise Kuzey Irak’la yapılan dış ticarettir. Erbil, Türkiye ekonomisi için önemli bir pazar haline gelmiştir. Kuzey Irak’ta son yıllarda inşa edilen konutların, restoranların, alışveriş merkezlerinin ve otellerin büyük çoğunluğu Türk inşaat şirketleri tarafından yapılmıştır. 2010 dış ticaret verilerine göre, Türkiye ve Kuzey Irak (Erbil, Süleymaniye ve Dohuk) arasındaki ticaret hacmi 5,2 milyar dolardır. 2003-2010 arası Kuzey Irak’ta faaliyet gösteren

³² Erişim tarihi 30.03.2011, <http://www.alwasatnews.com/1146/news/read/500479/1.html>.

Türk şirketlerin sayısı tahminlere göre 450'dir. Bu şirketler bünyesinde bölgede 15 bin Türk vatandaşı çalışmaktadır.³³

Bu çerçevede ortaya çıkan gelişmeler değerlendirildiğinde; Ankara'nın "Kürt açılımı" konusundaki arayışlarına olumlu bir cevap beklenirken, birdenbire ülkede meydana gelen terör olaylarının, bu sürecin tıkanmasına neden olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Kürt yönetimi, Kürt açılımıyla ilgili Türkiye'nin kısa zamanda somut adımlar atmasını beklemiştir. Ancak Türkiye'nin güneydoğusundaki olaylar, Türk hükümetinin açılıma yönelik herhangi bir adım atmasına imkân vermemiştir. DTP kadrosunun (BDP-Barış ve Demokrasi Partisi) devamlı PKK terör örgütünü savunması, gerek partililerin, gerekse Türk hükümetinin Kürt vatandaşlarıyla ilgili projelerine zarar vermektен başka bir katkısı olmamıştır. Aslında DTP'nin kuruluş amacının ne olduğu ve neyi savunduğu konusunda bilinçli davrandığını söylemek de mümkün değildir.

15 Eylül 2009 tarihinde DTP Başkanı Ahmet Türk, beraberindeki bir heyetle Kürt yönetimini ziyaret etmiş, Ankara'nın başlattığı Kürt açılımını Kuzey Irak Kürt yönetimi ile görüşmüştür.³⁴ Söz konusu heyet, Kuzey Irak ziyareti sırasında Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani ve Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ile görüşmesine rağmen Kürt liderler tarafından ziyaretle ilgili açıklama yapılmaması, Kürt açılımı konusunun Kuzey Irak Kürt basınında fazla yer almaması dikkatlerden kaçmamıştır.

6. IRAKLI KÜRTLERİN DTP'NİN KAPATILMASINA BAKIŞI

DTP hakkında Anayasa Mahkemesi'nin aldığı kapatma kararının üzerine, 15 Aralık 2009 tarihinde Erbil'de bir grup Iraklı Kürt, Kürt Yönetimi Parlamentosu'nun önünde toplanarak, söz konusu kararı protesto etmiştir.

³³ Dış Ticaret Müsteşarlığı Verilerine Göre, erişim tarihi 05.05.2011, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ANL/OrtaDoguDb/Irak.pdf>.

³⁴ Wefd El-Turky Mukrab Min El-Akrad Yeltaki Talabani We Barzani (Türkiye'den Kürtlere yakın bir heyet Talabani ve Barzani ile görüştü), erişim tarihi 17.09.2010, <http://radionawa.com/ar/NewsDetailN.aspx?id=56938&LinkID=99>.

Bu karar, Kuzey Iraklı yöneticiler, gazeteciler ve akademisyenler arasında farklı şekillerde yorumlanmıştır.³⁵ Birincisi, Kürt yöneticiler kapatma kararının Türk hükümetinin başlattığı Kürt açılımına zarar vereceği yönünde açıklamalarda bulunmuş, açılım sürecinin tehlikeye gireceğini savunmuştur. Çünkü Kürt yetkililer, böylesi kritik bir kararın Anayasa Mahkemesi'nden çıkmayacağı kanısındaydı. İkincisi, DTP'nin kapatma kararı önemli haber olarak, hem görsel hem de yazılı Kürt basınında geniş yer almıştır. Kuzey Irak yerel basınında çıkan haberlerde, DTP'nin kapatılmasının Türkiye'de şiddet ve kaosu artıracığına vurgu yapılmıştır.

Üçüncüsü ise, Iraklı Kürt akademisyenlerin kapatma olayına daha objektif baktığı söylenebilir. 24 Aralık 2009 tarihinde PKK terör örgütünün Kuzey Irak'taki Mahmur kampına giden DTP milletvekillerinin de katılımıyla Erbil Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından konu ile ilgili bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda Selahattin Üniversitesi öğretim üyesi Hemin Mirani'nin, "*Siz kendi iradenizi neden ortaya koymuyorsunuz? Neden kendi iradenizle hareket etmiyorsunuz?*" eleştirisi,³⁶ DTP'nin PKK'ya yakın durmasının, olaya gerçekçi yaklaşan Iraklı Kürtleri de rahatsız ettiğini göstermektedir.

Bütün bu tepkiler, DTP'nin, Kuzey Irak Kürtlerinin isteği dışında ve PKK eğilimli olarak hareket etmesinin tasvip edilmediğine işaret etmektedir. Başka bir deyişle, DTP'nin kapatılması Barzani ve Talabani'nin Türkiye ile ilişkilerini geliştirme konusundaki endişelerini beraberinde gidermiştir. Çünkü her iki Kürt lider, DTP'nin PKK yanlısı gidişatının kendilerine zarar vereceğinden kuşkulandıydı. Ayrıca KYB ve KDP (Talabani ve Barzani), bölgede partilerine karşı rakip olarak herhangi bir Kürt partisinin çıkmasını istemedikleri görüntüsünü vermektedirler. Bu açıdan bakıldığında eski DTP'lilerin, Kuzey Irak'a yaptığı ziyaretlerde, Kürt liderlerden destek

³⁵ Eski DTP'lilere o soruyu Kuzey Iraklı Kürtler sordu, erişim tarihi 22.02.2010, <http://www.zaman.com.tr/wap.do?method=getMansetHaber&haberno=931297&sirano=8&sayfa=0>.

³⁶ Eski DTP'lilere o soruyu Kuzey Iraklı Kürtler sordu, erişim tarihi 22.02.2010, <http://www.zaman.com.tr/wap.do?method=getMansetHaber&haberno=931297&sirano=8&sayfa=0>.

aldıkları yönünde bir görünüm sergilese de, aslında Kürt yönetiminin mümkün olduğu kadar mesafeli durduğu bir gerçektir. Artık Iraklı Kürtlerin farkına vardıkları önemli hususlardan birisi, Türkiye ile kurulacak iyi ilişkilerin kendi bölgeleri bakımından hayati bir mesele olmasıdır.

7. KÜRT YÖNETİMİ'NİN TÜRKİYE'DEN BEKLENTİLERİ

Kürtlerin, Ortadoğu bölgesindeki ülkelere yönelik değişik beklentileri vardır; fakat gerek jeopolitik ve stratejik konumu gereği, gerekse bölgedeki etkisi bakımından Türkiye, Iraklı Kürtler için daha da önemlidir. Türkiye'nin önemi ve Kürtlerin beklentileri üç maddede sıralanabilir.

Türkiye, Kürt yönetiminin Avrupa ve Karadeniz'e ulaşabilmesini sağlayan bir köprü konumundadır. Kürtlerin, para kaynağı olan Habur sınır kapısı günümüze değin Kürt yönetimini ayakta tutan, besleyen ve bölgeyi geliştiren tek kapıdır. Bu nedenle, Kürt yönetiminin hayatta kalması bakımından, Türkiye ile iyi ilişkiler kurması bir ihtiyaç ve zorunluluktur. Başka bir ifadeyle, Türkiye bölgedeki Kürtlerin can damarıdır. Kürt yönetimi, ilk olarak 2005 yılında Norveçli bir petrol şirketi aracılığıyla Zaho ve kuzeydeki diğer bölgelerde çıkardığı petrolerin yurtdışına sevkini ve satışını, sadece Türkiye üzerinden yapabilmektedir.³⁷ Bu sebeple Kürtlerin, Türkiye ile iyi ilişki kurma amaçlarından birinin bu beklentiyi hayata geçirmek olduğu söylenebilir. Kuzey Iraklı Kürtlerin, Türkiye'den belki de en önemli beklentisi, Ankara'nın Kürt yönetimini tanınmasıdır. Aksi takdirde ABD sonrası Irak'ta, söz konusu bölgede İran ve Araplar arasında sıkışıp kalacaklardır. Böyle bir durumda deyim yerindeyse, Kürtler için Kuzey Irak penceresiz eve benzeyecektir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında ABD'nin, Irak'ı işgalinden sonra Kürt yönetimi, tam manasıyla Irak'ta ve bölgede Washington'un "stratejik

³⁷*El-Naft El-Irak Wel-Siyase El-Naftıya Fil-El-Iraq Fi Thel- El-İhtılal El-Amrikiye Ruya El-Mustakbaliye, (Irak Petrolü, Amerikan İşgali Altında, Irak'ta Petrol Siyaseti)*, Ed. Muhammed Sdık El-Hashimy (Bağdat: Merkez El-Iraq Lil-Deraset Irak Araştırmalar Merkezi, 2007), 146.

ortağı” konumuna gelmiştir. Bu sebeple Washington, Saddam iktidarını devirdikten sonra bölgede ABD, İsrail ve Iraklı Kürtlerden oluşan bir “Güven Üçgeni” oluşturmuştur. Washington bu amaçla Kuzey Irak’ta Barzani ve Talabani’yi dolaylı olarak da PKK terör örgütünü desteklemeye başlamıştır. Çünkü Amerikan yönetiminin PKK konusuna, sadece Türkiye açısından bakmadığı açıkça ortadadır. İran’daki PJAK’ı hesaba katmakta yarar vardır. Dolayısıyla ABD, Irak’taki durumu kendi lehine değerlendirmek için Türkiye ve İran’a karşı bir baskı oluşturmaya çalışmaktadır. İki ülkenin de en önemli sorunlarından biri olan “güvenlik sorunu” ile uğraşmasını PKK terör örgütüyle sağlamaktadır. ABD açısından bakıldığında, PKK terör örgütünün Kandil’den tamamen çıkarılması şu an için mümkün görünmemektedir. En azından ABD’nin, Irak’ta kaldığı müddetçe bu sorunu sürüncemede bırakacak bir çözüm arayışında ısrar edeceği söylenebilir.

SONUÇ

Bölgesel gelişmeler dikkate alındığında Türkiye’nin Kuzey Irak’ta yaptığı açılım ekonomik alanda olumlu bir sonuç verebilir. Ayrıca Ankara’nın, bölgeyle ilgili birçok konuda yol aldığı söylenebilir. Ancak bundan sonra Kürt yönetiminin gerek PKK terörü, gerekse Türkmenler ve Kerkük Sorunu konusunda somut bir adım atması gerekmektedir.

Ortadoğu genelinde ve Irak özelindeki yaşananlar göz önünde bulundurulduğunda, bölge her geçen gün yeni bir gelişmeyle karşımıza çıkmaktadır. Bölgede yaşanan Arap Baharı’nın, etnik ve mezhepsel çatışmaya dönüşmesi büyük tehlikelere neden olabilir. Ayrıca, Kuzey Irak Kürt Yönetimi PKK terör örgütü sorununun çözümü konusunda kayda değer girişimlerde (PKK’nın Türkiye sınırına geçişinin engellenmesi, Kuzey Irak’ta siyasi ve kültürel faaliyetlerinin engellenmesi gibi) bulunmazsa Türkiye’nin bölgeye yönelik izlediği siyaset olumsuz yönde etkilenebilir.

Ankara’nın, Kuzey Irak politikalarının ekonomik-ticari odaklı olması ve bölgeye yönelik bu yönde attığı adımlar, bölgede kurulabilecek olası bir “Kürt devleti” oluşumuna izin vereceği anlamını taşımamaktadır. Örneğin,

İran-Kuzey Irak yönetimi arasında da önemli bir işbirliği bulunmaktadır. Fakat eğer Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti kurulursa, buna itiraz eden ilk ülkelerden biri muhtemelen İran olacaktır. Bu nedenle Türkiye'nin Bağdat, Erbil ve Necef kavşağında yürüttüğü diplomasi Irak'ın bölünmesine değil birliğin muhafaza edilmesine hizmet etmektedir.

Öte yandan, Kürt yönetiminin iç dinamikleri irdelendiğinde, KYB ve KDP'nin (Talabani ve Barzani) 2003 sonrasında yaptığı stratejik ittifak pek de uzun soluklu olacağına benzememektedir. 25 Temmuz 2009 tarihinde Kuzey Irak'ta yapılan seçimlerin ardından ortaya çıkan ciddi bir muhalefetin, bu iki partiyi tekrar karşı karşıya getirme ihtimali bulunmaktadır. Kürt yönetiminin hiçbir zaman sürpriz gelişmelere müsait olmadığını belirtmek gerekir. Diğer taraftan, Süleymaniye'de seçimleri kazanan GORAN (Değişim) Hareketi, Talabani'nin lideri olduğu KYB'yi önemli ölçüde zayıflatmıştır. Bu sebeple Barzani'nin lideri olduğu KDP'nin güç kaybeden KYB'yle stratejik ittifakını askıya alıp, GORAN Hareketi lideri Nawşervan Mustafa'ya yönelmesi beklenebilir.

Türkiye, ABD sonrası Irak'ta tüm taraflarla düzenli temas trafiğine devam etmeli, bu kapsamda Kuzey Irak'taki nüfuzunu güvenlik ihtiyaçları, siyasi (Türkmenlerin ve Kerkük'ün statüsü meseleleri gibi) ve ekonomik menfaatleri doğrultusunda sürdürmelidir.

KAYNAKÇA

“Eski DTP'lilere o soruyu Kuzey Iraklı Kürtler sordu.”

<http://www.zaman.com.tr/wap.do?method=getMansetHaber&haberno=931297&sirano=8&sayfa=0>.

“Erbil Şehrinde Geniş Katılımlı Bir Seminer Düzenledi.”

<http://www.kerkukhaberajansi.com/kha/turkmeneli/686-erbil-sehrinde-genis-katilimli-bir-seminer-duzenledi.html>.

“Gül: Irak'taki akrabalarımızın huzur içinde olmasını isteriz.”

<http://www.milliyet.com.tr/2005/02/01/son/sonsiy01.html>.

“KDP’den Rapora Açıklama.”

<http://www.cnnturk.com/2009/dunya/07/10/kdpden.o.rapora.aciklama.spekulasyon/534522.0/index.html>.

“Kürt Açılımı Netleşti.”

http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/05/12/kurt_acilimi_netlesti,

“Kuzey Irak’tan Petrol İhracatı Başladı.” Radikal Gazetesi.

“Kürt açılımını ABD'nin Irak'tan çekilmesi tetikledi.”

http://www.bbc.co.uk/turkce/ozeldosyalar/2009/09/090929_henri_barkey_shtml.

“TBMM Tezkerenin Süresini Uzattı.”

<http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/10/06/tbmm.tezkerenin.suresini.uzatti/546170.0/index.html>.

Ahmet, Rıfat Seyd. *Man sana karar Al- ihtilal*. Bağdat: Dar El-Snohar Yayınları, 2008.

Akyürek, Salih. *Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar*, İstanbul:

BİLGESAM Rapor No: 30, 2011.

<http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/rapor/demokratikacilim.pdf> .

Barzani, Mesut. “Türkiye Bedaat Al-Etraf Bi-Akleem Kurdistan.”

<http://rojavanews.com/ar/index.php/world/761-2010-06-25-05-03-57.html>.

Cabbar El-Cabiri, Sittar. *El-Stratejiye El-Kawmiyye fil El-Iraq Amerikiye fil El-Irag wel- Mantaka*. Kahire: El-Ezhar Yayınevi, 2008.

Dış Ticaret Müsteşarlığı Verileri.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ANL/OrtaDoguDb/Irak.pdf>.

Dinamikiyet El-Nizaa Fi El-Iraq. Irak Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Bağdat: Bağdat Yayınevi, 2007.

El-Naft El-Irak Wel-Siyase El-Naftıya Fil-El-Iraq Fi Thel- El-İhtilal El-Amrikiye Ruya El-Mustakbaliye. Editör Muhammed Sdık El-Hashimy. Bağdat: Merkez El-Iraq Lil-Deraset, 2007.

El-Temimi, Nahide. “Kurdistan Dewle Mustakila Masrafuha Alal-Iraq.”

http://www.almothaqaf.com/index.php?option=com_content&view=article&id=51111:2011-07-05-01-26-18&catid=36:2009-05-21-01-46-14&Itemid=54.

Hassan Omer, Shorush. *Hais El-Netham El-Federaliye Fİ El-Iraq*. Süleymaniye-Irak: Merkez Kurdistan Lil-Derasat El-Stratejiye Yayınları, 2009.

<http://www.alwasatnews.com/1146/news/read/500479/1.html>.

<http://www.cnnturk.com/2009/dunya/07/10/kdpden.o.rapora.aciklama.spekulasyon/534522.0/index.htm>.

<http://www.crisisgroup.org/home/getfile.cfm?id=4030&tid=6207&type=pdf&l=1>.

http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/basinozetleri/03.02.2010.pdf.

<http://www.pukmedia.com/News/09-10-2009/news02.html>,

<http://www.pukmedia.com/News/09-10-2009/news033.html>,

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=909411&title=ankaradan-erbile-bakan-duzeyinde-ilk-ziyaret>.

Irak Anayasası (2005)

Semin, Ali. “Irak’ın Kuzeyindeki Seçimler ve Türkiye.”

<http://www.sde.org.tr/tr/haberler/60/irakin-kuzeyindeki-secimler-ve-turkiye.aspx> .

Seyfettin, Biyar Mustafa. *Türkiye We Kurdistan El-Iraq Cariyin Hayiren*. Dohuk: Hani Yayınevi, 2007.

Stansfield, Jareth. *El-Iraq El-Shap Wel-Tarikh Wel-Siyase*. Arap Emirlikleri: Arabiye Yayınevi, 2009.

Şimşir, Bilal N. *Türk-Irak İlişkilerinde Türkmenler*. Ankara: Bilgi yayınevi , 2004.

Netaich El-Entekhabat El-Akleem. <http://www.pukmedia.com/News/20-08-2009/news10.html>.

“Wefd El-Turky Mukrab Min El-Akrad Yeltaki Talabani We Barzani.”

<http://radionawa.com/ar/NewsDetailN.aspx?id=56938&LinkID=99>.

